

מרכז חינוך ליאו באק

בחינת בגרות בית ספרית על פי תכנית סחל"ב

בהתאם לנושא המרכז: התנהגות מנהיגותית בימי הנאציזם והשואה

(לימודי חובה – חלק ב', טוטלטריות ושואה)

סמל שאלון: 022273

שכבת י"א, מחזור ע'

19 בינואר 2020

הנחיות:

1. יש לקרוא בעיון את השאלות ואת קטעי המקור המצורפים.
2. יש לענות על שלוש מתוך ארבע שאלות.
3. חלוקת הניקוד: 33.3 נקודות לכל שאלה.
4. זמן הבחינה: שלוש שעות וחצי. מומלץ להקדיש עד חצי שעה לסעיף.
לבעלי אישור לתוספת זמן בלבד: ארבע שעות ורבע.
5. בעל אישור למבחן מותאם יכול לבחור לענות על שתי שאלות בלבד. הנקודות תחולקנה באופן שווה בין השאלות. כתוב בראש המחברת אם ענית כמותאם.
6. חומר עזר המותר והנדרש: ספר הלימוד (המוזכר בבחינה כ"ספר"), מחברת אישית, מטלות אישיות וחומרי לימוד שהועברו ואושרו על ידי מורה הכיתה.
7. בכל ביסוס או הדגמה ספציפיים יש לציין מהו המקור ומהו העמוד.
8. יש לכתוב בראש מחברת הבחינה: את כיתת הלימוד ומספר הזהות שלכם בלבד.
9. יש להכניס את טופס הבחינה לתוך מחברת הבחינה.
10. המבחן כתוב בלשון יחיד ומכוון לכל התלמידים – בנות ובנים.

הוצאה לאור 11/13 תת 1601/91

קרא את המקורות בעמודים 3-5 . והשב על שלוש מתוך ארבע

השאלות הבאות. בכל שאלה שני סעיפים.

1. ביסוס השלטון הנאצי בגרמניה והשפעתו על היהודים

א. הסבר את הקשר בין קטע מקור [1] לשני עקרונות של האידיאולוגיה הנאצית.
הסבר כיצד מקור [1] מבטא אמצעי (דרך) אחד שסייע לביסוס השלטון הנאצי בגרמניה בשנים 1933 – 1939. הדגם הסברך בעזרת מקור ראשוני מהספר. (17 נקודות)

ב. הערך את איכותו של מקור [2] כמקור היסטורי ללימוד השפעת השלטון הנאצי על יהודי גרמניה. הסבר כיצד מבטא המקור את אחת הדילמות שהיו ליהודי גרמניה בשנים 1933 – 1939. הדגם דברך באמצעות מקור (ראשוני או משני) אחד מהספר (16.3 נקודות)

2. השלטון הנאצי בגרמניה ומחוצה לה והשפעתו על היהודים

א. נסח שאלת הרחבה ביחס למקור [2] אשר יכולה לסייע בהבנת המדיניות הנאצית הבאה לידי ביטוי במקור זה, וכן בעמודים 133 – 139 בספר. הסבר את חשיבות השאלה. בסס הסברך על עובדות היסטוריות. (17 נקודות)

ב. השווה על פי שני תבחינים בין הפעילות למען הילדים והנוער היהודיים בצ'כיה, על פי מקור [3] לזו שנעשתה בגטאות בפולין, על פי עמודים 213 – 220 בספר. אחד התבחינים: התנהגות מנהיגותית, והשני לבחירתך. הסק מסקנה אחת מהשוואה זו. (16.3 נקודות)

3. התמודדות יהודית בימי השואה

א. במקור [4] העלתה חייקה גרוסמן שאלות לגבי הקשר שבין ההתמודדויות השונות של היהודים מול הנאצים. השב על אחת משאלותיה של גרוסמן. בסס תשובתך על דבריה ועל עובדות היסטוריות, והדגם תשובתך באמצעות מקור ראשוני אחד מהספר. (17 נקודות)

ב. הסבר שני הקשרים שונים בין דברי חייקה גרוסמן במקור [4] ובין המקור הראשוני בעמוד 291 בספר. נסח שאלת הרחבה ביחס לאחד ההקשרים הללו. הסבר את חשיבות השאלה להבנת ההתנגדות היהודית לנאצים. בסס הסברך על עובדות היסטוריות. (16.3 נקודות)

שימו לב: שאלה 4 בעמוד הבא

4. השואה במבט ביקורתי וממבט על

- א. הסבר כיצד שני עקרונות מתוך האידיאולוגיה הנאצית השפיעו על תהליך הפתרון הסופי. הדגם את השפעת כל אחד מהעקרונות הללו באמצעות צעד/שלב שונה בתהליך הפתרון הסופי. הדגם את השפעת אחד מהעקרונות הללו על תהליך הפתרון הסופי באמצעות מקור ראשוני אחד מהספר. (17 נקודות)
- ב. קרא בעמודים 345 – 347 על משפטי נירנברג, וכן במקור [5] את דברי ההיסטוריון כוכבי. הערך את תרומת המקור [5] כמקור היסטורי להבנת משפטי נירנברג. הבע עמדתך: האם נכון היה היסטורית להעמיד לדין במשפטים אלו גם 'עומדים מן הצד'. בס דבריך בעזרת עמודים 307 – 310 בספר. (16.3 נקודות)

קטעי המקור הבאים מתמקדים בנוער יהודי ולא יהודי

בתקופת השלטון הנאצי והשואה

מקור 1: מזיכרונותיה של ילדה גרמנייה על חברותה בנוער ההיטלראי.

"[...] היטלר כפי ששמענו שאף להביא למולדתו הצלחה, אושר ושלווה, הוא רוצה לדאוג, שלכל אחד תהיה עבודה ופרנסה, וכי לא ינח ולא ישקוט עד אשר כל גרמני יהיה עצמאי, חופשי ומאושר במולדתו. זה מצא חן בעינינו והחלטנו לעזור לו בכל דרך שהיא. אולם היה משהו נוסף, כוח מסתורי שמשך את לבנו לאורך כל הדרך – השורות הצפופות של צעירים צועדים עם דגלים נישאים ברוח, העיניים מיסירות מבט, רעם התופים והשירה. האם תחושת האחוה אינה סוחפת? לכן לא היה זה בגדר פליאה, שכולנו הצטרפנו ל'נוער היטלר' [...]. יצאנו עם חברינו מ'נוער היטלר' לטיולים ארוכים במרחבים הפראיים של מולדתנו [...]. מסעותינו היו ארוכים ומתישים, אך לא התלוננו. היינו כה נרגשים, עד כי סירבנו להודות בעייפותנו. כמה היה זה נפלא לחוש, כי אנו שותפים לאותו העניין, קושרים קשרים עם צעירים אחרים [...] האמנו שאנו חברים בארגון גדול ומסודר, שממנו כולם שאבו את ערכיהם [...]. יום אחד לאחר טיול אופניים ארוך [...] פנתה אליי חברת כיתתי בת חמש עשרה: 'את יודעת הכל יכול היה להיות נפלא, אלמלא נכנסו היהודים לתמונה. אינני יכולה לעכל זאת.' הנערה המנהיגה אמרה, שהיטלר יודע מה הוא עושה, ולכן יש לקבל את מה שנראה כקשה ובלתי מובן. אך הנערה השנייה לא הסכימה לתשובה והאחרות הסכימו איתה ולפתע יכולתי לשמוע מגרונן את קולות הוריהן [...]." (משה לפשיץ, פרקים בתולדות המאה ה-20, עמוד 113).

מקור 2: מתוך רכבת אל החיים: סיפורה של ילדת הקינדר-טרנספורט (ארגון שהציל ילדים

יהודים מגרמניה על ידי העברתם לאנגליה), סטפי במברגר-סגרמן, 2015, עמודים 28 – 42.

"[...] לעובדת היותנו יהודים לא הייתה השפעה ניכרת על חיי היומיום בבית. ידעתי כמובן שאני יהודייה, אך [...] הקשר שלנו ליהדות נשען בעיקר על החגים [...]. במהלך שנות ילדותי בגרמניה לא נתקלתי בגילויי אנטטימיות כלשהם, טוב היה לי בקרב חבריי, ואך טבעי היה כי אלך ללמוד בבית ספר גרמני

אבל עד מהרה התברר כי אין הדברים כתמול שלשום. בשנת 1933 עלתה המפלגה הנאצית לשלטון, וזמן קצר לאחר שהתחלתי ללמוד, השתנו הכללים. כעת היה עלינו לומר בכל בוקר עם כניסתה של המורה לכיתה 'הייל היטלר', ולמרות שלא נחשבנו כיהודים דתיים, היתה זו דרישה שהוריי לא יכלו להסכים לה והם העבירו אותי לבית ספר אחר [...] יהודי [...] היה לנו שיעור שבו למדנו לקרוא עברית ולא נדרשנו להגיד עוד 'הייל היטלר'. [...] הדברים השתנו בצורה קיצונית ואי אפשר היה שלא לחוש בכך, אבל יהודים, כפי שעשו במשך דורות, הכחישו הכל. הם האמינו שבסוף יהיה בסדר, בסוף לא יקרה כלום [...]. לאחר זמן מה היה עלינו לעזוב את הווילה היפה שבה גרנו בפרבר של לייפציג, ולעבור לאזור שבו רוכזו יהודי העיר. [...] עדיין הצליחו אמא ואבא לשמור על שלומי הפיזי והנפשי, ולהגן על עיניי שלא תחזינה בשלטים האנטישמיים שמילאו את הרחובות. כך היה עד ליל הבדולח. ולאחר ליל הבדולח, בלתי אפשרי היה להתכחש לנעשה עוד.

ב- 10 בנובמבר, בשעה ארבע לפנות בוקר, נשמעו דפיקות איומות על הדלת. התעוררתי בבהלה. [...] ניגשתי אני אל הדלת. פתחתי אותה ומולי ראיתי שלושה או ארבעה אנשי גסטאפו מפחידים [...] אחד מהם אחז אקדח בידו. הם דיברו בגסות וישבו וצעקו: 'איפה הכספת?!' עמדתי מולם המומה [...]. הם יצאו לסיור בבית [...]. בזמן שהם היו עסוקים בהשחתת רכושנו, עזרה אמא לאבא לקום [כשעזבו את הבית] ירדנו אל הרחוב שהקיץ לבוקר חדש, בוקר עגום [...] קודם להגיענו ליעדנו, עצר לנו הנהג מתחת לבניין המוכר ואהוב [בית העסק של המשפחה] יצאנו מהמונית ונעמדנו מול המקום המוכר כל כך בתדהמה ובדממה. אין בעולם מילים שיוכלו לבטא את תחושותינו באותם הרגעים [...] עשן סמיך בקע מן החלונות [...] עשן עלה גם מן החנויות הסמוכות, ומדרכות הרחוב כוסו בהמוני שברי זכוכיות מן החלונות שנופצו [...] הבחנתי כי הצד שפנה אל בית הקפה היוקרתי הסמוך שהיה בבעלותם של גרמנים, אותו בית קפה ששם אבא שתה את הקפה שלו מדי בוקר, לא נפגע. הקיר נותר לבן והחלונות שלמים. [...].

מקור 3: נוער וילדים יהודים בצ'כיה בתקופת השלטון הנאצי ממרץ 1939 ובימי השואה.

מתוך הספר "רסיסי ילדות" של ההיסטוריונית נילי קרן מ 1993, עמודים 23 – 25.

המדיניות הנאצית כלפי יהודי צ'כיה [...] החזירה ליהודים את זהותם האתנית-לאומית [כיהודים, לאחר שראו עצמם כצ'כים לכל דבר] שלא ברצונם, וגם העמידה אותם בפני בעיות קיומיות שלא היו מוכנים להן ולא ערוכים ארגונית לקראתן [...]. בישיבת החירום של ראשי התנועה הציונית בצ'כיה, שהתקיימה בפראג ב- 15 במרץ, 1939, כדי לבחון את המצב ולחפש אלטרנטיבות שונות, החליטה ההנהגה [...] לא לחפש דרכי יציאה, אף לא לארץ ישראל ולקבל לידיה את הנהלת ענייני כל היהודים. [...] הציבור היהודי היה במצב של ייאוש ומבוכה. ככל שגבר ניתוק היהודים מהאוכלוסייה הצ'כית, כך התחזק בלית ברירה, הקשר שלהם אל הקהילה ואל התנועה הציונית, בתור כתובת אחרונה לסיוע ללימודים או להגירה או למציאת עבודה או מקום מגורים. [...] בראש סולם הקדימויות העמידו [...] את צורכי הילדים והנוער. ולצורכי חינוך ופעילות בקרה הדור הצעיר התגייסו חברי תנועות הנוער הציוניות-חלוציות שמעמדן התחזק מאוד בשנות ב- 30. [...] רוב חבריהן התחנכו בהן לקראת הגשמה חלוצית בארץ ישראל [...]. המשבר החל בגירוש יהודי הסודטים, והוא החמיר עם האיסור ללמוד בבתי ספר צ'כים והכורח למסור לשלטונות חפצים אישיים, כגון אופניים וחיות מחמד. בכורח השעה הם הפכו ליהודים בעיני השלטון, בעיני הסביבה [...]. רוב ההורים לא גילו התנגדות לאופי הציוני של המסגרות החינוכיות

שנפתחו לפני ילדיהם [...] אלה היו המסגרות הייחודיות שהחלו לפעול למען הילדים. [...] ילדים רבים היו מוטרדים מן הזרות היהודית 'השלילית' שנכפתה עליהם ללא הסבר. ואילו הפעילות שנפתחה לפנייהם כיהודים באמצעות תנועות הנוער הציוניות אפשרה להם להזדהות עם יהדותם ובסופו של דבר גם להתגאות בה. **אווה ארבן שהיתה באותה תקופה ילדה יהודיה בצ'כיה כתבה:** "ביום בהיר אחד נאסר עלי ללכת לבית הספר. שנת לימודים חדשה החלה ואני הייתי צריכה להתחיל ללמוד בכיתה ה'. הואיל ואסרו על ילדים יהודיים לבקר בבית הספר התאספנו, שישה מילדי הכיתה, באחד הבתים והמשכנו את לימודינו בעזרתה של מורה שפוטרה אף היא מעבודתה. לצורך הלימודים היינו נפגשים כל פעם, לפי התור, בביתו של ילד אחר. אל הרחוב יכולנו לצאת רק עם טלאי צהוב שהיה תפור לבגדנו. חברות שהיו באות לשחק איתי – לא באו יותר. מדוע?"

מקור 4: מתוך דברי חייקה גרוסמן, שהיתה קשרית בין גטאות פולין וממובילות המחתרת

היהודית בגטו ביאליסטוק, נכתב עבור הספר "לוחמת נשים" בהוצאת איגוד יוצאי וילנה ב-1979.

"באשוויץ לא הייתי, לא בטרבלינקה; לא עמדתי בפני סלקציה. אפילו בתור למרק המים לא עמדתי [...] ולא חליתי בטיפוס. לפי המינוח המקובל הייתי לוחמת גיטו ופארטיזנית. את הלוחמה היהודית על החיים ועל שמירת צלם האדם עשינו בדרך שנראית שונה לחלוטין. מה אני, לוחמת הגיטו, יודעת באמת על השואה? **מה** בין הלחימה שלי ללחימתן של הנשים בקייזרוואלד [מחנה עבודה לנשים באסטוניה]? **מה** בין מנת הלחם הנוספת ש'אירגנו' הנשים באא"ג [עבודת כפייה במפעל חברת AEG] על מנת לחזק גופה של מועמדת לסלקציה, לבין הרובה שאנחנו 'אירגנו' והברחנו לגיטו? **מה** בין ספל המרק הנוסף שחילקו הנשים לחולות הטיפוס [...] לבין ייצור הרימונים בגיטו? **מה** בין הסתרתה של יהודיה מבוגרת יותר או ילדה צעירה יותר וחיפוי עליה, כדי שלא תלקח למוות, לבין הובלתם של יהודים ליער, למען יצטרפו לפארטיזנים? בין זה לזה - מוטל כנראה לפנינו עולם ומלואו המקשר, המהדק, המוסיף טעם מיוחד ומשמעות עמוקה יותר למעשים שנעשו. כל המדרגות, מדרגה אחר מדרגה, מובילות לדבר האנושי שאין למעלה ממנו. בסך הכל: עולם יהודי ואנושי שנחרב ונשאר מרחף אי שם בתוך תוכו של רוח האדם על הפחד התהומי שבו ועל הנעלה ביותר שבו". (קטעים מהמקור מופיעים גם בתוך: נילי קרן, מסע אל

הזכרון, עמ' 109 ושרון גבע, אל האחות הלא ידועה, עמ' 271)

מקור 5 : ההיסטוריון אריה כוכבי בספרו הדרך למשפטי נירנברג: עמ' 284 – 293.

מבחינות רבות לא עמדו העונשים שגזרו בתי המשפט של בעלות הברית ושל גרמניה על פושעי מלחמה גרמנים בכל יחס לפשעיהם האיומים. רבים ממושעי המלחמה לא העומדו לדין כלל, וטיפולן של בעלות הברית המערביות באלה מהם שנשפטו והורשעו הושפע במידה רבה מן האינטרסים [...] שלהן. הכרזתו של צ'רצ'יל בבית הנבחרים בספטמבר 1942, שהעונש שייגזר על האשמים בפשעי בנאצים ישמש אות אזהרה לדורות הבאים, לא הדריכה את יורשיו. החנינה שניתנה לפושעי מלחמה גרמניים, ובהם כמה מהפושעים הידועים ביותר לשימצה הקהתה מאוד את עוקצה של התכנית להענשת האשמים בפשעי מלחמה ונטלה מן המשפטים נגד מלחמה את הכח להרתיע מפני חזרה על פשעים דומים בעתיד. [...]